

Karo pabėgėliai mūsų mokykloje: kaip galime jiems padėti?

dr. Hilda Baar, (Nyderlandai)

Karo siaubą išgyvenusių žmonių gyvenimas pasikeitė akimirksniu, saugodami save ir savo artimuosius jie buvo priversti bėgti. Teturėdami tik kelis daiktus mažame lagamine arba išėję iš namų taip, kaip stovi. Suaugusiesiems tai sunkiai suvokiama patirtis, bet ar pagalvojote, kaip turi jautis vaikai?

Galimybė mokytis ir lankyti švietimo įstaigą yra esminė vaiko teisės į mokslą dalis. Be to, grįžimas į mokyklą dažnai turi ir terapinį poveikį. Kokie yra praktiniai iššūkiai, kylantys mokyklai ir mokytojams, kurie staiga susiduria su vienu ar daugiau pabėgėlių jų mokykloje ar klasėje?

Mokytojai nėra apmokomi, kaip elgtis su vaikais patyrusiais karo traumą. Maža to, kiekvieno vaiko situacija ir patirtys yra skirtingos, tad negalima pritaikyti vieno aiškaus, universalaus sprendimo. Tačiau galima remtis kitų specialistų patirtimis ir įžvalgomis.

Hildos Baar darbo su pabėgėlių vaikais patirtis siekia daugiau, kaip 40 metų, kada į Nyderlandus atplaukė laivas su karo pabėgėliais iš Vietnamo. Tuo metu nebuvo nei knygų, nei metodikų, nei rekomendacijų, kaip dirbti su šiais žmonėmis, o tik noras padėti.

Vėliau atvyko vaikai iš Irano, Irako, Afganistano, Bosnijos, Somalio, Angolos, Siera Leonės, Armėnijos, Azerbaidžano, Kroatijos, Sirijos, o dabar ir iš Ukrainos. Kiekvienas šių vaikų turi unikalią patirtį ir istorijas, tačiau nepaisant skirtumų, šios istorijos turi ir daug panašumų.

Šiems vaikams pirmomis dienomis ir savaitėmis naujoje šalyje mokytojas yra be galo svarbus asmuo. Jų vedlys keistoje šalyje, kur viskas kitaip, kur tu nieko negali suprasti ir niekas tavęs nesupranta.

Mokyti pabėgėlių vaikus – tai didžiulis iššūkis, bet kartu tai ir nepaprastai apdovanojanti veikla, kadangi jūsų darbas su pabėgėliais vaikais tikrai neabejotinai sąlygoja teigiamus jų pokyčius. Prisiminkite tai, kai bus sunku.

Iš pradžių mes važiuojome mašina. Daugybė žmonių taip pat stengėsi pabėgti, tad keliuose susidarė spūstys. Mano mažasis broliukas, dvi sesės ir aš sėdėjome ant daiktų, kuriuos mano mama dar spėjo surinkti. Bevažiuojant baigėsi degalai, tad turėjome savo kelionę tęsti pėsčiomis. Mano tėtis man ir mano sesei davė nešti po kuprinę. Jis pats ant rankų nešė sesutę. Mama vis ragino mažąjį broliuką eiti greičiau. Ėjome labai ilgai, kol pasiekėme traukinių stotį. Aplink mus buvo sugriauti namai, degančios mašinos, žmonių kūnai... Nicola, 8 metai, bėgo iš karo Bosnijoje.

Mes išgirdome atvažiuojančias mašinas. "Greičiau greičiau" ragino mane tėtis stumdamas į lauką pro virtuvės langą. "Bėk taip greitai, kaip tik gali". Girdėjau, kad mašinos sustojo, o kareiviai pradėjo šaukti. Mano tėtis stengėsi juos užlaikyti kiek įmanoma ilgiau. Išgirdome šūvius. Aš nežinau, kur mano tėtis yra dabar. Galbūt jis mirė... Janeth, 12 metų, bėgo iš karo Angoloje.

Pirmoji diena mokykloje

Pirmoji diena kitos šalies mokykloje vaikui yra nepaprastai jautrus įvykis. Vaikams, kurie kartu su šeima bėgo nuo karo, tai dar vienas išgyvenimas greta kitų, stiprias emocijas sukėlusių įvykių: būtinybės nedelsiant išvykti, net nespėjus tinkamai atsisveikinti su visais svarbiais žmonėmis, aplinka ir mokykla; ilgos, varginančios kelionės; atsiradusios suaugusių žmonių baimės; sirenų garso; karo aukų vaizdų gatvėse; atvykimo į šalį, kurioje negali suprasti, ką sako kiti žmonės ir kur viskas yra kitaip.

Vaikams ypatingai svarbu grįžti į „normalumo“ būseną kaip įmanoma greičiau. Be saugios vietos miegoti ir gyventi, ėjimas į mokyklą yra dar vienas svarbus „normalus“ vaiko gyvenimo aspektas. Todėl labai svarbu, kad šie vaikai jaustųsi laukiami. Kaip to pasiekti?

Žiniasklaidoje matome pranešimus apie mokyklas, šiltai sutinkančias pabėgėlius, kada plojančios klasės su vėliavomis ir gėlėmis sutinka atvykėlius. Kad ir kokie geri būtų ketinimai, pabandykite pagalvoti, kad tai gali sukelti painiavą vaikams. Nors dabar jie gali jaustis saugūs, jiems tai tikrai neatrodo kaip šventė! Taip pat pagalvokite apie kitus pabėgėlius, kurie mokykloje yra ilgiau, pavyzdžiui, afganų ar sirų vaikus, kuriuos pasitinkant nebuvo plojimų, galimai buvo protestai.

Būtinybė bėgti

Dažniausiai vaikai neturi galimybės pasakyti „sudie“ visiems, kurie vaikui yra artimi ir brangūs. Jie taip pat negali su savimi pasiimti daug daiktų, dažniausia bėga taip, kaip stovi. Kai kurie vaikai bėga su savo giminaičiais, tačiau be tėvų; kiti bėga tik su savo mama, nes tėtis lieka ginti šalies. Dažnai jie neturi jokios informacijos iš šalyje likusių senelio, tėčio, dėdės ar brolio.

Tėvams taip pat labai sunku: jie prarado viską, ką daug metų kūrė ir ko siekė. Pabėgėlių centruose viskas daroma už juos ir jie yra visiškai priklausomi nuo kitų žmonių pagalbos. Jie negali rūpintis savo vaikais, kaip anksčiau. Jie turi įvairiausių problemų ir jiems trūksta stabilumo, kad suteiktų savo vaikams saugumo jausmą. Jie yra kitoje šalyje, kitoje aplinkoje, nemoka kalbos, neturi darbo, viskas kitaip ir jie nieko čia nepažįsta. Kai kurie iš jų imasi iniciatyvos ir išnaudoja visas galimybes bei skatina savo vaikus daryti tą patį. Kiti gali būti praradę bet kokį norą, ką nors daryti.

Kada vaikai išeina į mokyklą ir išmoksta kalbos, vaidmenys namuose gali pasikeisti. Vaikai turi paaiškinti tėvams, kaip viskas vyksta naujoje šalyje ir vertėjauti jiems. Tai gali paveikti tėvų pasitikėjimą savimi.

Normalumo jausmas

Niekas šiems vaikams, kurie tik ką pabėgo nuo karo, neatrodo normalu. Jie jau nebegyvena jiems artimoje ir pažįstamoje aplinkoje, aplinkui girdi kalbą, kurios nesupranta, jų tėvai patiria didžiulį stresą, kai kurie šeimos nariai ar giminaičiai yra dingę, maistas šioje šalyje yra kitoks ir t.t.

Tad nesukelkite jiems dar didesnės sumaišties ir nesveikinkite jų su vietine spauda, vėliavomis ar girliandomis. Sutikite juos taip pat, kaip sutinkate eilinį jūsų mokyklos naujoką, aprodykite jiems mokyklos erdves, supažindinkite su klase, pateikite nurodymus, pvz., čia rūbinė ar paltų kabykla, gali pasikabinti savo striukę, ten yra tuoletas, o čia bus tavo vieta. Svarbiausia, **suteikite jiems pakankamai laiko** apsiprasti ir stebėti.

Mokykloje vaikai vėl gali pasijusti vaikais: jie čia kartu su kitais vaikais, įsitraukia į jų amžiui būdingas veiklas. Įsitraukia į veiklas, kurias atlikdavo ir tada, kada viskas vaiko gyvenime buvo

normalu. Ėjimas į mokyklą suteikia jų kasdienybei struktūrą, jie gali susirasti draugų, vėl jaučiasi mokyklos bendruomenės dalimi.

Ką daryti ir ko nedaryti

Neužduokite daugiau klausimų, negu šie: kuo tu vardu? Parodykite vaikui, kad žinote, jog jis daug išgyveno ir palikite vaikui spręsti, ar jis pasidalins su jumis savo išgyvenimais, ar ne. Niekada nespaukite vaiko kalbėti apie savo patirtį. Priimkite vaiko elgesį. Būkite empatiški, parodykite, kad suprantate vaiką. Sukurkite aiškia būvimo mokykloje struktūrą.

Nubrėžkite aiškias ribas, kurių laikydamasis vaikas gali tobulėti, augti. Supraskite, kad vaikas gali demonstruoti ir deviantinį elgesį, kuriam jūs neturite pritarti (daugiau apie tai skaitykite žemiau). Jei pykstate ant vaiko dėl tam tikros priežasties, aiškiai nurodykite, kodėl pykstate. Kartu su vaiku paieškokite būdų, kaip tinkamai išreikšti savo pyktį. Dažnai vaikas pats negali nurodyti, kodėl pyksta ar liūdi. Žinokite, kad pyktis ar agresija nėra nukreipti asmeniškai į mokytoją ar klasės draugus. Vaikas nesiruošia nieko įskaudinti, jis tiesiog nežino, ką daryti su savo išgyvenamais jausmais.

Nėra universalių atsakymų į klausimą, kaip elgtis su nuo karo pabėgusiais vaikais ir reaguoti į jų elgesį. Kiekviena situacija ir kiekvienas vaikas yra skirtingi. Kiekvienas vaikas savo sielvartą, nesupratimą, baimes, nusivylimą ir pyktį išreiškia skirtingai. Taip pat nėra dviejų vienodų mokytojų, visi reaguojame skirtingai.

I. AKLIMATIZACIJOS ETAPAS

Pirmasis laikotarpis yra sunkus visiems: pirmiausia, pačiam vaikui, nes jis yra mokyklos kontekste, kuriame komunikacija praktiškai yra neįmanoma. Mokytojui, kadangi kasdieninė, įprasta darbo rutina yra sutrikdyta. Mokytojas gali jausti įvairius jausmus – bejėgystės, liūdesio, pykčio, kurie kyla, kada nori padėti, bet nežina kaip. Maža to, ji/jis yra atsakingas ir už visą likusią klasę. Galiausiai, pabėgėlių vaikų tėvams, kurie nemokėdami kalbos negali susikalbėti su savo vaiko mokytoju, aptarti jam kylančių klausimų, rūpesčių. Kai vaikai susiduria su karo realybe, bėga nuo karo, jiems tenka daug ką patirti, išgyventi. Dauguma mokytojų nėra apmokyti susidoroti su tokio pobūdžio traumomis. Todėl rekomenduojama kreiptis pagalbos į, pavyzdžiui, psichologus ar socialinius darbuotojus (tiek dirbančius mokykloje, tiek už jos ribų). Svarbu žinoti, kad traumą patyrę vaikai į ją gali reaguoti ir elgtis labai skirtingai.

Dažnas karo traumą išgyvenusių vaikų elgesys mokykloje:

- Vaikai drasko pamokoje padarytus darbelius arba atsisako neštis į namus;
- Visus konfliktus ar kivirčius vaikai sprendžia smurtu;
- Kai kurie vaikai nežaidžia, bet viską stebi iš atstumo ir nenori kontakto su kitais vaikais;
- Vaikai ima daiktus iš mokyklos ar iš kitų vaikų ir juos slepia;
- Vaikai nepriima autoriteto ir yra įžūlūs mokytojo atžvilgiu;
- Kai kurie vaikai nuolat piešia ar vaizduoja lėktuvus, muštynes ir smurtines situacijas;
- Vaikai bėga iš mokyklos kilus konfliktui arba staiga be aiškios priežasties grįžta namo;
- Nuolat prašo patvirtinimo;
- Vaikai yra neramūs ir nervingi;
- Išsigąsta įvairių garsų, tokių kaip žemai skrendantis lėktuvas ir kt.;
- Kai kurie vaikai pasitraukia į savo mažą pasaulį ir beveik nebendrauja;

- Kai kurie vaikai sapnuoja košmarus, kartais netikėtai apsiverkia;
- Vaikai gali skųstis pilvo skausmais, galvos skausmais, nuovargiu.

Socialinės-emocinės problemos, kurias patiria vaikai

1) Bendravimo problemos

- Nemoka ir nesupranta kalbos
- Užblokuota jausmų raiška
- Kiekvienoje kultūroje jausmai išreiškiami skirtingai

2) Socializacijos problemos

- Kai kurie vaikai turėjo neigiamos patirties prieglaudose ar kelionės metu, tad jie gali niekuo nepasitikėti, ilgą laiką nekalbėti.

3) Prisiiršimo problemos

- Tėvų ar kitų šeimos narių nebuvimas
- Pabėgėlių vaikų tėvai patys susiduria su daugybe problemų ir iššūkių, tad skiria mažiau dėmesio savo vaikams
- Ir iki bėgimo nuo karo vaikas susidurdavo su įvairiomis problemomis.

4) Išgyvenimo elgesio demonstravimas

- Vaikas buvo priverstas nedelsiant reaguoti į pačias drastiškiausias situacijas.
- Susiklosčiusi situacija vaiką privertė/skatino/išmokė stebėti, vertinti ir manipuliuoti suaugusiaisiais
- "Aš pirmas!"
- Apsimestinė (tariama) adaptacija: kai kurie vaikai yra užsiėmę ir bėgioja, linksmi, išsiblaškę arba agresyvūs

5) Kultūrinės problemos

- Vaikų reakcijos ne visada suprantamos aplinkiniams. Tai susiję su kultūriniais veiksniais, kadangi mokyklos aplinka neturi pakankamai žinių apie jų kultūrą.
- Saugumo jausmo stygius gali sukelti neigiamus jausmus atsirandančius dėl galios. Vaikas, kuris jaučia grėsmę, gali tapti agresyvus kitų atžvilgiu.

Prisitaikymui reikia laiko

Vaikams reikia laiko atsigauti/atsistatyti. Kiekvienas vaikas yra skirtingas, vienam gali prireikti daugiau laiko, kitiems mažiau. Tai priklauso nuo jų patirties. Svarbu suprasti, kad atsistatymas nevyksta laipsniškai ar nuosekliai linijiniu būdu. Tiek gedėjimo procesas, tiek trauminės patirties įveika vyksta etapais. Pavyzdžiui, vieną akimirką atrodo, kad su vaiku viskas gerai, tada galima pagalvoti, kad jis puikiai susitvarko su savo išgyvenimais, tačiau po kelių savaičių ar mėnesių problemos vis tiek gali iškilti. Taip prasideda naujas vaiko įveikos proceso etapas. Kaip tik šiame etape būtina sukurti saugią, struktūrizuotą aplinką. Atsistatymo proceso neįmanoma nei paskatinti, nei jo išvengti. Vaikai turi tai išgyventi, o jūs jiems galite suteikti reikiamą pagalbą ir paramą.

Kada vaikai bus pasiruošę kalbėtis apie tai, ką patyrė, jie kreipsis į žmones, kuriais pasitiki. Tad jeigu jie pradės kalbėtis su jumis – tai ženklas, kad jumis pasitiki, išklauskite jų istorijos. Vaikas jums papasakos tiek, kiek tuo metu nori, neklausinėkite detalių, nes tai gali paskatinti vaiką vėl užsisklęsti. Gali nutikti ir taip, kad vaikas kurį laiką tą pačią istoriją pasakos vėl ir vėl arba staiga nenorės apie tai pasakyti daugiau nei vieno žodžio. Tokios permainos/svyravimai gali trukti kurį laiką, kol bus pasiekta tam tikros pusiausvyros. Labai svarbu, kad jūs, kaip mokytojas, stebėtumėte/atkreiptumėte dėmesį/sektumėte šį procesą ir sukurtumėte vaikui saugumo ir pasitikėjimo jausmą/atmosferą.

Svarbu žinoti, kad ne visi vaikai patyrę sukrečiantį įvykį, patiria traumą. Daugeliu atvejų specialistų pagalba nereikia. Visos vaikų reakcijos yra normalios reakcijos į neįprastas aplinkybes.

Kalbos išmokimas

Kai kurios mokyklos susiduria su vienu nuo karo pabėgusiu vaiku, kitos su grupe vaikų. Svarbu, kad vaikai jaustųsi saugiai ir turėtų pastovų žmogų, su kuriuo galėtų reguliariai bendrauti. Kada tai susiję su vienu mokiniu, šis asmuo gali būti ir vienas iš tėvų. Pageidautina, kad jis suprastų ir galėtų kalbėti vaiko kalba. Tačiau jeigu tai neįmanoma, tuomet šis asmuo turėtų būti kas nors, kas galėtų skirti laiko ir mėgintų suprasti, ką vaikas stengiasi pasakyti. Tuo tarpu, kada atvyksta vaikų grupė rekomenduojama sudaryti atskirą klasę ir skirti mokytoją, kuris galėtų mokyti vaikus kalbos taip pat apie kultūrą ir/ar papročius. Tokiu būdu siekiama suteikti vaikams galimybę ir skirti jiems laiko priprasti prie kitos šalies švietimo sistemos, išmokyti jiems naujos kalbos klasės ir mokyklos kontekste.

Daug pagalba reikia vaikui(-ams), kurie mokosi naujos kalbos. Naujos kalbos mokymasis iš esmės vyksta tokiais pačiais etapais kaip ir gimtosios kalbos mokymasis: iš pradžių supratimas (pasyvus etapas), o po to kalbėjimas pavieniais žodžiais (aktyvus etapas), dviejų žodžių sakiniais, nebaigtais sakiniais ir galiausiai suprantamomis istorijomis.

Kartais vaikai tyli ilgiau nei tikėtasi. Už to gali slypėti įvairios priežastys: karo vaizdiniai (neįveiktos karo traumos) nuolat yra jų mintyse, tad negali įsisavinti kažko naujo. Kartais tai gali būti susiję su (mokyklos) kultūra gimtojoje šalyje – vaikas sieks kiek įmanoma geriau pasirodyti ir gali bijoti, kad už klaidas bus teisiamas ar netgi baudžiamas; galbūt šie vaikai gali daug pasakyti, bet bijo suklysti. Todėl labai svarbu nuolat patikinti, kad klysti LEIDŽIAMA ir nėra ko gėdytis! Parodykite tai patys bandydami ką nors pasakyti ar parašyti vaiko kalba. Negėdinkite dėl padarytų klaidų, bet padėkokite vaikui už tarimo patobulinimą ar rašybos pataisymą. Taip vaikas supranta, kad mokytojas yra supratingas, atlaidus ir geranoriškas.

Daugiau nei tik akademinis mokymasis

Švietimo sistemoje daugiausia dėmesio skiriama akademiniam mokymuisi. Bet esant situacijoms, kada mokykla priima nuo karo bėgančius vaikus, švietimo sistema taip pat turi dar vieną labai svarbų tikslą - ji atidaro langą tarp skirtingų kultūrų (gal geriau nutiesia tiltą). Tam reikia, kad mokytojai būtų empatiški ir turėtų žinių, tačiau iš kur jiems gauti tokios informacijos?

Dauguma žmonių yra linkę informaciją interpretuoti ir sprendimus priimti besiremdami savo perspektyva. Pavyzdžiui: Mano kultūroje priimtina žiūrėti į suaugusiuosius, kai jie su jumis

kalbasi. Žiūrėjimas į šalį laikomas netinkamu ar įžūliu elgesiu. Kitose kultūrose vaiko žiūrėjimas tiesiai į suaugusįjį, kada jis kalba, laikomas įžūliu elgesiu. Kai kuriose kultūrose už klaidas mokymosi proceso metu baudžiama; mano kultūroje į klaidas žiūrima kaip į esminę mokymosi proceso dalį ir kaip į atspirties tašką didinant prisitaikymą. Čia susiduria kultūros, apie kurių ypatybes mes, mokytojai, turime žinoti.

Nyderlanduose kyla nesusipratimų, kada susiduria Nyderlandų ir Ukrainos kultūros, kultūriniai skirtumai išryškėja bendraujant. Pvz., bendraudami olandai yra labai tiesūs, kada jie klausia: "Ar tu norėtum ko nors valgyti, ar atsigerti?", jie tikisi aiškaus atsakymo – taip arba ne. Ukrainiečiai, tuo tarpu, mano, kad pirmą kartą atsisakyti yra mandagu ir atsako į šį klausimą tiesiai tik po antro ar trečio paklausimo.

Svarbios taisyklės

- 1) Toleruokite ir gerbkite vaiko „tylos periodą“, leiskite priprasti prie naujos situacijos, naujos aplinkos ir naujos kalbos. Atsiminkite, kad prieš išmokstant kalbėti kita kalba, pirmiausia turite išmokyti „išgirsti kalbos melodiją“.
- 2) Stenkitės kiek įmanoma labiau susieti kalbą ir veiksmą, vaizduodami ir įvardindami (pvz., atsisėdu; pasikabinu paltą).
- 3) Įsigilinkite į vaiko šalies kultūrą: koks mokyklos ir tėvų santykis? Ar vaikams leidžiama klysti ir kt.
- 4) Bendravimas yra ženkliai svarbiau už taisyklingą kalbėjimą. Kūno kalba ir veido mimika yra svarbios bendravimo priemonės.
- 5) Sukurkite kiek įmanoma daugiau progų bendravimui. Naudokite asmeninę sąveiką (mokytojas-mokinys arba mokinys-mokinys), žaiskite kartu ir skatinkite žaisti.
- 6) Atsiminkite, kad antrosios kalbos išmokimo procesas yra panašus į gimtosios kalbos. Gramatikos taisyklių dažnai išmokstame nesąmoningai. Taigi būkite atsargūs mokydami taisykles ar taisydami klaidas. Pateikite grįžtamąjį ryšį apie vaiko kalbėjimą, pvz., vaikas sako: "Rytoj nukrisiu dviračiu" - "O, tu vakar nukritai nuo dviračio? Ar labai užsigavai"?

Fizinis atsakas

Mokytojas turėtų įvardinti visus veiksmus, kuriuos daro patys arba atlieka vaikai klasėje, pvz.: Einu prie savo stalo, rašau ant lentos, sėdžiu. Mokytojas tai parodo ir išreiškia žodžiais, o mokinys daro tą patį (aš atsisėdu – atsistuju). Siekiama, kad mokinys suprastų, ką turi daryti. Mokinys dar neturi kalbėti. Taip susikursite pasyvų žodyną. Ateis laikas, kai mokinys pats išbandys žodžius.

Konkretūs pavyzdžiai

Pateikite kuo daugiau naujų žodžių nurodydami į konkrečius daiktus ar veiksmus:

- Čia tualetas; čia yra paltų kabykla; pakabink paltą.
- Parinkite vienos konkrečios srities žodžius (pvz. gyvūnai). Būkite žaismingi, pvz., liepkite vaikams po vieną iš lagamino išimti tam tikrus daiktus, paprašykite, kad įvardintų jų pavadinimus.
- Pradėkite nuo 6–10 naujų žodžių per dieną.
- Leiskite vaikams sukurti paveikslėlių žodyną, naudokite paveikslėlius iš žurnalų, piktogramas ar nuotraukas.

– Naudokite žaislus. Lėlių namelis suteikia galimybę mokytis tokių žodžių, kaip: miegamasis, svetainė, virtuvės kriauklė, aukštyn-žemyn, laiptai, viduje-išorėje, atidarykite-uždarykite (užuolaidos), įjunkite-išjunkite (lempa). Žaiskite parduotuvę, taip išmokysite atpažinti produktus ir priprasti prie eurų; virtuvėlę, taip išmokysite įvardyti buitinius daiktus, maisto produktus ir t.t.

Gimtoji kalba

Supraskite, kad visą dieną mokykloje girdėti užsienio kalbą išvargina. Leiskite vaikams kalbėti savo gimtąja kalba, nedrauskite to. Jei įmanoma, pabandykite rasti knygų vaikų gimtąja kalba. Jei mokykloje nėra žmogaus, kuris suprastų vaiko kalbą, atkreipkite dėmesį į kūno kalbą, veido išraiškas ir pasistenkite suprasti, ką vaikas jums nori pasakyti.

Žaidimai

Naudokite įvairius stalo žaidimus. Mažose grupėse vartojama daug žodinės kalbos ir kalba gali būti iš karto susieta su konkrečiais veiksmais (pvz., kauliuko metimas; penki žingsniai į priekį).

Kartojimo svarba

Nauji žodžiai ir sąvokos greitai pasimiršta, todėl svarbu juos pakartoti daug kartų. Padarykite tai kiek įmanoma žaismingai, pavyzdžiui, kurdami loterijos korteles (su paveikslėliais), korteles su paveikslėliu ir žodžiu arba teminius rinkinius žaidimams lauke (pvz. 1) smėlio dėžė, 2) laipiojimas, 3) sūpynės, 4) dviratis).

Kas gali padėti?

- 1) Jei įmanoma, įtraukite į veiklas ką nors, kas kalba vaikų gimtąja kalba ir gali būti vertėju. Reikėtų atsižvelgti į tai, kad ne visi vienos šalies gyventojai šneka ta pačia kalba ar tarme.
- 2) Jei vienu metu arba netrukus vienas po kito atvyksta keli vaikai, rekomenduojama juos suburti kartu tam tikru laiku (pavyzdžiui, rytais), kad vaikai galėtų pabūti vienas su kitu, vienas kitą palaikyti.
- 3) Užduokite kuo mažiau klausimų. Supažindinkite vaiką su klasės draugais, per daug neakcentuodami vaiko situacijos.
- 4) Suraskite vaikui pastovų bičiulį ir susitarkite su šiuo bičiuliu, kad jis galėtų padėti naujokui.
- 5) Pateikite keletą knygų ar komiksų vaiko gimtąja kalba. Labai vargina visą dieną būti aplinkoje, kurioje nesupranti nė vieno ištarto žodžio. Vaikui turi būti suteikta galimybė atsitraukti į veiklą, kuri jam pažįstama ir maloni.
- 6) Atidžiai stebėkite vaiką ir pasižymėkite savo pastebėjimus. Tai gali būti atspirties taškai ir temos vėlesnėms diskusijoms su tėvais / globėjais.

II. Savarankiškumo etapas

Po pirmųjų savaitių vaikai pripranta prie mokyklos ir bando kalbėti nauja kalba. Šiame etape siekiama suteikti vaikams kalbos pasiūlymų/rekomendacijų/pavyzdžių, kuriais jie galėtų naudotis klasėje, pavyzdžiui:

- Kas yra?
- Kur yra....?
- Kaip tai vadinasi?
- Ar galiu prisijungti?

Pamėginti paskatinti kalbėjimą, pavyzdžiui:

- Ar tai kėdė? Vaikas: Taip, tai kėdė.
- Ar čia spintelė? Vaikas: Ne, čia stalas.

Klysti leidžiama ir netgi būtina naujos kalbos mokymosi proceso metu. Turėkite omenyje, kad kai kurie vaikai gali vengti kalbėti, nes bijo padaryti klaidų, kas netoleruojama jo šalies kultūroje. Patikinkite juos, kad klaidų darymas nėra kvailumo ar tinginystės požymis. Tęskite veiklas siūlomas aklimatizacijos etape: vaizdinis žodynas, žaidimai, visiškas fizinis atsakas (kartojimas). Praktikuodami tarimą pasitelkite dainas ir rimus. Stenkitės išlaikyti melodiją ir ritmą, dainos ir rimai prisideda prie naujų žodžių ir sakinių struktūrų įtvirtinimo.

III. Įsitraukimo etapas

Vaikas jau kelis mėnesius lanko mokyklą. Su juo jau galima susikalbėti naudojant įprastas frazes. Kiek aktyvus vaikas bus šiame etape, priklauso ne tik nuo kalbos, bet ir nuo kultūrinių bei asmenybės savybių. Mokytojo dėmesys vaikui šiuo metu neturi sumažėti.

Rekomendacijos šiam etapui:

- Veiksmų apibūdinimas (piešiu...; darau)
- Veiksmo ir vietos susiejimas ir įvardinimas (einu į tualetą; piešiu sąsiuvinyje)
- Išsamesnis veiksmų ar daiktų apibūdinimas (pvz. būdvardžių naudojimas greitas, didelis, mėlynas)
- Pateikti savo nuomonę (man patinka / nepatinka)
- Veiksmų numatymas (aš žaisiu ...)
- Apibendrinimo pateikimas (nupiešiau namą).

Taip pat tęskite veiksmus, nurodytus ankstesniuose etapuose. Siekite pateikti po 25 naujus, ligi tol nevertotus ir retai kasdieninėje kalboje naudojamus žodžius (pvz. sunkvežimis, grėblis) per savaitę (= apie 1000 žodžių per metus). Įveskite naujus žodžius jau aptartose temose (pvz. drabužiai, namai, maistas, kūno dalys ir kt.). Toliau kiek įmanoma dažniau naudokite konkrečius pavyzdžius ir paveikslėlius.

Nuspręskite, kurioje klasės veikloje vaikas gali dalyvauti kasdieną, kartą per savaitę. Mažesniems vaikams į veiklas įsilieti lengviau, nei vyresniems.

Mokymosi lygio nustatymas

Kaip žinoti, koks yra vaiko mokymosi lygis? Dėl karo padėties gimtojoje šalyje dažnai neįmanoma paprašyti informacijos iš ankstesnės mokyklos. Paprastas būdas susidaryti pirmąjį įspūdį apie tai, kokie yra vaiko gebėjimai, yra trumpas testas.

Skaitymas

Be ukrainiečių, Ukrainoje taip pat kalbama ir rusiškai, bulgariškai. Taip pat yra apie 15 skirtingų ukrainiečių tarmių. Ukrainiečiai naudoja kirilicos abėcėlę. Ukrainiečių kalbos tarimas skiriasi nuo daugelio kitų slavų kalbų.

Šioje (metodinėje) priemonėje pridėdama ir kirilicos abėcėlė (kartu su lietuvių k. abėcėle). Paprašykite vaiko perskaityti raides. Antrame ir trečiame stulpeliuose nurodomas ir tarimas.

Vyresnių vaikų galite paprašyti perskaityti tekstą, kuris taip pat yra pridėtas. Nors jūs nesuprantate, ką vaikas skaito, vaiko skaitymas parodo jo raštingumo lygį.

Net jei vaikas gali laisvai skaityti tekstą, dabar jis turi išmokti skaityti kitokia abėcėle ir vėl pereiti pirminio skaitymo procesą. Šiam procesui gali būti naudojama ta pati strategija, kaip ir visiems pradedantiesiems skaitytojams. Tačiau atminkite, kad prieš išmokdami skaityti ar rašyti, pirmiausia turite išmokyti jį tinkamai išgirsti! Kiekviena kalba turi specifinių garsų, kuriuos sunku atskirti ir atkurti nekalbančiajam. Taigi neskubinkite skaitymo proceso ir skirkite vaikams pakankamai laiko išmokti atskirti ir atkurti garsus.

Matematika

Taip pat pridėdamas paprastas matematikos testas. Remdamiesi veiksmais, kuriuos gali atlikti vaikas, galite apytiksliai įvertinti, kuri mokymosi medžiaga geriausiai tinka šiam vaikui (kokie jo jau turimi gebėjimai). Pasistenkite vaikui paaiškinti, kad jis turi išspręsti tik tas užduotis, kurias jis žino. Jis gali praleisti užduotis, kurių nežino. Stebėkite, kaip vaikas atlieka užduotį: ar naudojasi pirštais? Kokią strategiją naudoja vaikas? Skirtingos šalys naudoja skirtingas strategijas, kurios veda prie teisingų atsakymų. Pabandykite suprasti vaiko strategiją ir ją pasižymėkite.

Rašymas

Kai vaikas įpratęs skaityti ir rašyti kita abėcėle, visos garsinių ženklų sąsajos (skiemens) yra naujos. Su vaiku praktikuokite naujas garsinių ženklų poras, kaip tai darytumėte su pradedančiais skaitytojais / rašytojais.

Geografija, istorija, biologija

Šiame etape klausytis, dalyvauti šiose disciplinose nėra prasmės. Vaikas dar neturi reikiamų žinių, įgūdžių, gebėjimų, kad galėtų suvokti kas yra kalbama ir įsitraukti į pamokas. Vietoj šių disciplinų verčiau leiskite vaikui individualiai atlikti užduotis, kurios ugdytų kalbą.

Muzika, meno užsiėmimai, drama

Dažniausiai vaikai gali dalyvauti šiuose užsiėmimuose. Šios pamokos gali būti išnaudotos, kaip papildoma galimybė mokytis kalbos, kada verbaliai įvardijama viskas, kas yra daroma, pvz., dabar mes pradėsime spalvinti; aš imu mėlynus dažus; mes plojame rankomis.

IV. Mokymosi etapas

Maždaug po metų vaikas turi pakankamą žodyną, kad galėtų mokytis įprastoje klasėje, tačiau jo nepakanka. Žodynas vis dar yra daug mažesnis nei jų bendraamžių. Reikalingas papildomas paaiškinimas ir vaizdinė parama, bet svarbiausia – mokytojo budrumas! Neapsigaukite manydami, kad vaikas viską supranta. Paklauskite, ar vaikas tikrai žino, ką turi daryti, ar tekste, paaiškinyje yra žodžių, kurių jis iki galo nesupranta. Paskirkite vaikui bičiulį, bendraudamas su juo vaikas galėtų suprasti, ką reikia padaryti ir kuriam jis galėtų užduoti klausimus (taip pat per pamoką!!!). Ir toliau plėskite vaiko žodyną.

Ukrainietiška abėcėlė	Lietuviškas garsas	Tarimo pavyzdžiai
А а	/a/	kaip katė
Б б	/b/	kaip bitė
В в	/v/	kaip vaza
Г г	/h/	as in good
Ґ ґ	/g/	as in give
Д д	/d/	kaip diena
Е е	/e/	kaip eglė
Є є	/ie/	kaip ietis
Ж ж	/ž/	kaip žirnis
З з	/z/,	as in zebras
И и	/ɪ/	as in sit
І і	/i/, /i/	as in see
Ї ї	/ji/	kaip yield
Й й	/j/	kaip joti
К к	/k/	kaip katė
Л л	/l/, /li/	kaip lapė
М м	/m/	kaip mama
Н н	/n/	kaip nosis
О о	/o/	kaip oras
П п	/p/	kaip pupa

Р р	/r/	kaip rasa
С с	/s/, /si/	kaip saulė
Т т	/t/, /ti/	kaip tėtė
У у	/u/	kaip upė
Ф ф	/f/	kaip fonas
Х х	/x/	as in the Spanish 'j' in Jose
Ц ц	/t͡s/, /t͡si/	as in hats
Ч ч	/t͡ʃ/	kaip čia
Ш ш	/ʃ/	as in shine
Щ щ	/ʃt͡ʃ/	as in share
Ь ь	/ɔi/	Nurodo priebalsių minkštumą
Ю ю	/jū/	as in jūra
Я я	/ja/ or /ia/	as in yahoo

ОХАЙНО ТА НЕОХАЙНО

Мати Оксана працює у місті. Це велике місто та вона працює у великій конторі. Усі люди у конторі охайні. Мати Оксана має також охайний вигляд. Коли вона вранці встає вона відразу іде до ванної кімнати. Вона добре умивається та чистить зуби. Потім вона вибирає гарні парфуми. Кожен день вона одягає чистий одяг. Та коли вона годиною пизнише готова, встає нарешті Оленка. Вона дуже неохайна. Коли мати готує сніданок, Оленка умивається дуже швидко. Вона вдягає старий одяг та забуває почистити зуби. Дуже тяжко повірити що Оленка та мати родичі!

Teksto vertimas: Tvarkingas ir apsileidęs

Olenkos mama dirba mieste. Tai didelis miestas, o ji dirba dideliame biure. Visi biure tvarkingi. Olenkos mama taip pat visada atrodo tvarkingai. Atsikėlusi ryte ji eina tiesiai į vonios kambarį. Ji nusiprausia ir iššvalo dantis. Tada ji pasikvėpina. Kiekvieną dieną ji apsirengia švariais

drabužiais. Kai po valandos mama būna susiruošusi, pagaliau iš lovos atsikelia Olenka. Ji visai netvarkinga. Ji apsileidusi. Kol mama gamina jai pusryčius, Olenka greitai nusiprausia. Ji apsisvelka vakarykščius drabužius ir pamiršta išsivalyti dantis. Sunku patikėti, kad jos yra šeima!

Paprastas matematikos testas

$1 + 6 = \underline{\quad}$

$8 - 4 = \underline{\quad}$

$2 + 7 = \underline{\quad}$

$9 - 3 = \underline{\quad}$

$\underline{\quad} + 3 = 5$

$8 - \underline{\quad} = 7$

$4 + \underline{\quad} = 6$

$\underline{\quad} - 2 = 3$

$10 + 8 = \underline{\quad}$

$19 - 17 = \underline{\quad}$

$11 + 3 = \underline{\quad}$

$18 - 12 = \underline{\quad}$

$8 + 5 + \underline{\quad}$

$12 - 4 = \underline{\quad}$

$6 + 7 = \underline{\quad}$

$18 - 9 = \underline{\quad}$

 $34 = 30 + \underline{\quad}$

$37 + 3 = \underline{\quad}$

$15 - 6 = \underline{\quad}$

$83 - 43 = \underline{\quad}$

$57 + 40 + \underline{\quad}$

$65 + 20 + \underline{\quad}$

$15 - \underline{\quad} = 8$

$60 - 4 = \underline{\quad}$

$30 + 20 = \underline{\quad}$

$12 + 57 + \underline{\quad}$

$17 - 9 = \underline{\quad}$

$67 - 54 = \underline{\quad}$

$34 + 8 = \underline{\quad}$

$38 + 31 = \underline{\quad}$

$\underline{\quad} - 6 = 11$

$64 - 40 = \underline{\quad}$

$3 \times 2 = \underline{\quad}$

$4 = \underline{\quad} \times 2$

$6 \times 5 = \underline{\quad}$

$15 = \underline{\quad} \times 5$

$5 \times 9 = \underline{\quad}$

$30 = \underline{\quad} \times 6$

$8 \times 7 = \underline{\quad}$

$27 = 9 \times \underline{\quad}$

 $6 \times 9 = \underline{\quad}$

$81 = \underline{\quad} \times 9$

$28 : 7 = \underline{\quad}$

$26 = \underline{\quad} \times 4 \underline{\quad}$

$9 \times 5 = \underline{\quad}$

$28 = \underline{\quad} \times 4$

$35 : 5 = \underline{\quad}$

$37 = \underline{\quad} \times 5 \underline{\quad}$

$6 \times 10 = \underline{\quad}$

$35 = 7 \times \underline{\quad}$

$42 : 6 = \underline{\quad}$

$62 : 9 = \underline{\quad} \underline{\quad}$

$4 \times 8 = \underline{\quad}$

$36 = 6 \times \underline{\quad}$

$18 : 2 = \underline{\quad}$

$49 : 5 = \underline{\quad} \underline{\quad}$

$6 \times 12 = \underline{\quad}$

$5 \times 14 = \underline{\quad}$

$36 : 3 = \underline{\quad}$

$72 : 4 = \underline{\quad}$

61

23

80

14

----- +

337

2452

----- +

$92 + 1027 + 3 + 548 + 12004 = \underline{\hspace{2cm}}$

572

348

----- -

825

632

----- -

500

344

----- -

2000

638

----- -

35

34

----- x

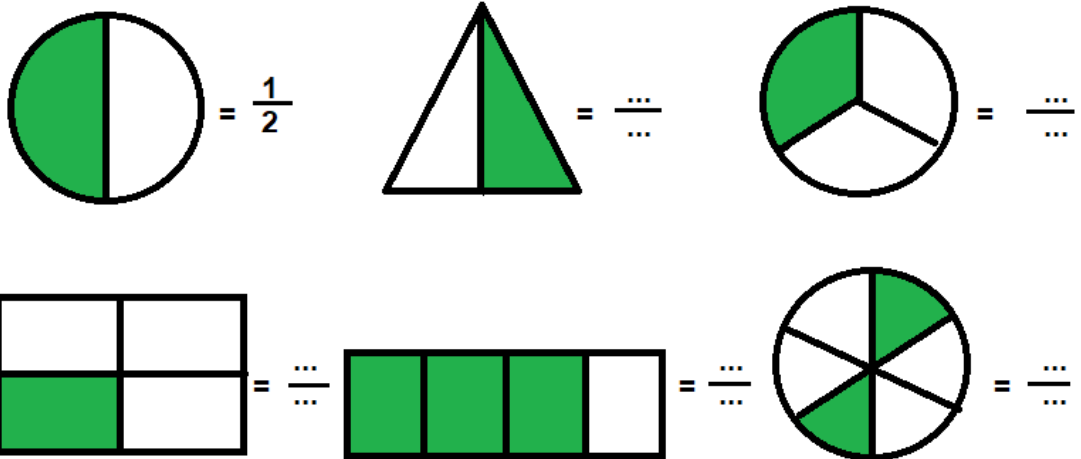
308

144

----- x

98 | 4

308 | 15

$$4 = \frac{8}{2}$$

$$1 = \frac{\dots}{2}$$

$$\frac{3}{9} = \frac{\dots}{\dots}$$

$$2\frac{1}{2} = \frac{\dots}{2}$$

$$9 = \frac{27}{3}$$

$$2 = \frac{\dots}{2}$$

$$\frac{3}{12} = \frac{\dots}{\dots}$$

$$2\frac{1}{8} = \frac{\dots}{8}$$

$$3 = \frac{\dots}{2}$$

$$\frac{5}{25} = \frac{\dots}{\dots}$$

$$\dots = \frac{\dots}{\dots} = \frac{11}{4}$$

$$\dots = \frac{12}{3}$$

$$\frac{6}{18} = \frac{\dots}{\dots}$$

$$\dots = \frac{\dots}{\dots} = \frac{14}{3}$$

$$\frac{1}{4} + \frac{2}{4} = \dots \quad 2\frac{1}{3} + 3 = \dots \quad \frac{3}{4} - \frac{1}{4} = \dots \quad 3\frac{2}{3} - \frac{1}{3} = \dots$$

$$3\frac{1}{4} + \frac{3}{4} = \dots \quad 3 + \frac{1}{4} = \dots \quad 4\frac{2}{5} - 1\frac{1}{4} = \dots \quad 2\frac{1}{3} - \frac{2}{3} = \dots$$

$$\frac{1}{2} \times 3 = \dots \quad 4 \times 2\frac{1}{5} = \dots \quad \frac{1}{2} \times \frac{1}{3} = \dots \quad 2\frac{1}{3} \times \frac{1}{5} = \dots$$

$$8 : 5 = \dots \quad 5\frac{2}{5} : 3 = \dots \quad 4 : \frac{1}{2} = \dots \quad 3\frac{1}{5} : 1\frac{3}{5} = \dots$$

$$\frac{1}{10} = 0,1 \quad \frac{4}{10} = \dots \quad \frac{1}{100} = \dots \quad \frac{3}{100} = \dots$$

$$\frac{1}{1000} = 0,1 \quad 2\frac{3}{10} = \dots \quad 3\frac{17}{100} = \dots \quad 3\frac{4}{1000} = \dots$$

$$0,4 = \dots \quad 0,05 = \dots \quad 0,45 = \dots \quad 0,125 = \dots$$

$$9,6 = \dots \quad 6,24 = \dots \quad 3,209 = \dots \quad 7,037 = \dots$$

$$4,2 + 0,3 = \dots \quad 81,2 + 0,8 = \dots \quad 0,04 + 0,03 = \dots \quad 0,48 + 0,04 = \dots$$

$$8,4 - 0,2 = \dots \quad 8,6 - 2,4 = \dots \quad 1 - 0,02 = \dots \quad 15 - 0,11 = \dots$$

$$0,4 + \dots = 1 \quad 3,18 + \dots = 4 \quad 4,186 + \dots = 5 \quad 0,3 + \dots = 10$$

$$10,47 + 3,125 + 100,7 = \dots \quad 5,2 + 0,16 + 50 = \dots$$

$4 \times 0,2 = \dots\dots\dots$

$4 \times 2,47 = \dots\dots\dots$

$7 \times 49,24 = \dots\dots\dots$

$6 \times 0,13 = \dots\dots\dots$

$8 \times 3,004 = \dots\dots\dots$

$8 \times 17,055 = \dots\dots\dots$

$10 \times 18,75 = \dots\dots\dots$

$100 \times 18,75 = \dots\dots\dots$

$0,7 \times 6,5 = \dots\dots\dots$

$7 \times 6,5 = \dots\dots\dots$

$0,13 \times 42,5 = \dots\dots\dots$

$0,04 \times 0,8 = \dots\dots\dots$

$$\begin{array}{r} 28,8 \quad | \quad 8 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 1,4 \quad | \quad 7 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 7,47 \quad | \quad 0,09 \\ \hline \end{array}$$

$\% 1 = \frac{\dots}{\dots}$

$\% 10 = \frac{\dots}{\dots}$

$\% 25 = \frac{\dots}{\dots}$

$\% 75 = \frac{\dots}{\dots}$

$\frac{1}{2} = \dots\dots\dots \%$

$\frac{1}{3} = \dots\dots\dots \%$

$\frac{1}{5} = \dots\dots\dots \%$

$\frac{1}{8} = \dots\dots\dots \%$

Tekstą iš anglų kalbos vertė, dr.Dovilė Daugelienė (VDU)